

Dr Zoran D. Radović, doktor pravnih nauka,
glavni i odgovorni urednik časopisa „Tokovi osiguranja“
Beograd, i-mejl: zoran-radovic@hotmail.com

**IZ ISTORIJE OSIGURANJA:
PRVI MEĐUNARODNI KONGRES O PRAVU OSIGURANJA**

**MODERNO SHVATANJE OSIGURANJA I UGOVORA
O OSIGURANJU**

Prvi međunarodni kongres o pravu osiguranja održan je u Rimu 1962. godine u organizaciji Međunarodnog udruženja za pravo osiguranja. Kongres je održan pod nazivom Moderno shvatanje osiguranja i ugovora o osiguranju.

U uvodnom izlaganju profesor Antonio Donati ukazao je da postoje tri homogene grupe, s većim ili manjim razlikama u pogledu pravila i sistema osiguranja: anglo-američko pravo, kontinentalno pravo koje pokriva zapadnu Evropu, te socijalističko pravo. Profesor Donati izneo je mišljenje da je moguće da pravnici okupljeni u Udruženju utiču na približavanje ovih sistema.

Najinteresantnija tema o modernom shvatanju osiguranja i ugovora o osiguranju obrađena je u osnovnom referatu savetovanja profesora Hansa Molera s koreferatima [jugoslovenski (profesor dr Vladimir Jovanović¹), meksički i španski]. Referent Moler ukazao je da postoje tri shvatanja o pravu osiguranja:

- teorija zasnovana na ekonomskom pojmu osiguranja (teorija potrebe ili nužde i teorija pomoći)
- teorija zasnovana na pravnom pojmu osiguranja (teorija naknade štete i teorija prestacije)

¹ Profesor Pravnog fakulteta Beogradskog univerziteta, osnivač biblioteke osiguranja u Jugoslovenskoj zajednici osiguranja, koja je sada u Kompaniji „Dunav osiguranje“ u Beogradu.

- teorija zasnovana na tehničkom pojmu osiguranja (teorija preduzeća i teorija kompenzacije rizika putem uzajamnosti).

Ekonomski pojam osiguranja, prema Molerovom mišljenju, zasniva se na potrebi ili nuždi. Svaki rizik svojom pretnjom koja se tiče budućnosti, kao i eventualnom realizacijom, stvara neposrednu potrebu ili nuždu za zadovoljenjem (naknadom), koja se realizuje putem osiguranja. Moler priznaje da ovo shvatanje objašnjava suštinu osiguranja, ali ne i osiguranje kao fenomen.

Njegovo shvatanje naišlo je na kritiku Nikole Nikolića iz naše delegacije, koji je ukazao na shvatanje Karl Marksa kao polazišta na putu izgradnje teorije osiguranja koja bi odgovarala socijalističkom društvu. Nikolić je označio osiguranje kao rezervni fond koji zajednica izdvaja iz „celokupnog društvenog proizvoda“, kao višak vrednosti, stvarajući fond osiguranja.

U modernim shvatanjima osiguranja pojam recipročnosti i uzajamnosti zauzima važno mesto. Većina učesnika bila je mišljenja da recipročnost u obliku zajednice osiguranika, nastale zakonom ili udruživanjem radi uzajamne pomoći, predstavlja polaznu tačku. Zajednica osiguranika dovela je do zajednice rizika. Protivna shvatanja dovela bi do skoro potpunog osporavanja pravnog značaja zajednice rizika. Teorija zajednice rizika imala je za posledicu formiranje shvatanja o jednakosti osiguranika kao bitnom pravnom uslovu osiguranja.

Teorije koje polaze od pojma potrebe (prihvatanja potrebe) polaze zapravo od shvatanja da osiguranje raspoređuje „opasnost od imovinske štete ili troškova, izazvanih nekim događajem, na zajednicu lica izloženih istom riziku“. Teorija potrebe omogućava razlikovanje osiguranja od igara na sreću.

Na savetovanju je bilo zastupljeno i shvatanje da naknada štete ima ključnu ulogu (teorija naknade štete). Suprotno shvatanje polazi od prestacije na koju se osiguravač obavezuje kako bi sačuvao imovinu utvrđenu ugovorom. Zastupljena je bila i teorija prevencije.

U iznetim referatima bilo je dosta reči o značaju rizika u osiguranju. Rizik postoji u pojmu „eventualne potrebe“ – nužde u teoriji zajednice rizika, kao i u teoriji prevencije koja pretpostavlja postojanje rizika i opasnosti. Pojam rizika poslužio je nekim autorima za definisanje osiguranja.

Na savetovanju se raspravljalo i o pitanju da li je pokrivanje potrebe akcesorna ili glavna prestacija u osiguranju. Na pitanje u čemu se sastoje prestacije osiguravača i osiguranika referenti su dali različite odgovore. Najstarije shvatanje sadržaj prestacije vidi u obliku novčanog davanja, bilo bezuslovnog, bilo pod odložnim uslovom. Iznet je, međutim, prigovor na ovo shvatanje. Moglo se čuti da ono

ne uzima u obzir činjenicu da osiguravač u momentu zaključenja ugovora preuzima rizik, što predstavlja trajnu prestaciju, koja u trenutku nastupanja slučaja pokrivenog osiguranjem prelazi iz latentnog stanja u neposrednu novčanu obavezu kao jednu fazu šire obaveze osiguravača. Varijanta ovog shvatanja jeste da osiguranik od momenta zaključenja ugovora o osiguranju „uživa iščekivano davanje“ koje se realizuje ostvarenjem osiguranog slučaja.

Dva svojstva ugovora o osiguranju bila su predmet razmatranja: sinalgmatičan i aleatoran karakter ugovora. Sinalgmatičan, dvostrani ugovor o osiguranju, stavlja se u sumnju s pozicije teorije novčane prestacije. Prestacija osiguravača nalazi se pod odložnim uslovom. Ako se predviđeni odložni uslov ne ispuni, za osiguravača ne postoji obaveza prestacije. Aleatorna priroda ugovora o osiguranju odgovara više engleskom nego kontinentalnom pravu, kome bolje pristaje teorija potrebe i teorija naknade štete.

Dosta prostora na savetovanju bilo je posvećeno „osiguravajućem interesu“ (*insurable interest*) u engleskom pravu, koje zahteva njegovo postojanje kod imovinskog osiguranja. Mišljenja su bila podeljena. Moler je prihvatio da osiguravajući interes predstavlja jedan od bitnih elemenata ugovora o osiguranju, s tim što se postojanje ovog interesa zahteva samo kod imovinskih osiguranja. Neslaganja su, međutim, bila veća u teoretskim razmatranjima nego u zakonskim rešenjima. U zaključku diskusije referent Pikard ukazao je na neophodnost ujednačavanja nacionalnih zakonodavstava u okviru država članica Evropskog zajedničkog tržišta.